

گوشه نشینان آسمانی

مصطفی امیری

طلبه کارشناسی مرکز علمی تربیتی جامعه المصطفی (ص) العالمیه واحد آشتیان

چکیده:

اعتکاف یعنی گوشه نشینی که برای رضایت خداوند متعال صورت می گیرد. اعتکاف در سیره انبیاء، معصومین و اولیاء الله بسیار پسندیده و شایسته است که سفارش فراوانی به آن شده است و زمان خاصی برای این کار وجود ندارد اما در ایامی خاص می باشد که دارای اجر بیشتری است و اعمال خاصی دارد که مهمترین آنها روزه داری می باشد. اعتکاف بستر مناسب اندیشه، تفکر و خردورزی است. اعتکاف توفقی ناآگاهانه در مسجد نیست، درنگ و مکث کردن و «حبس خویشتن» در مسجد، بدون عشق به عبادت و قصد قربت نیست. اعتکاف از جمله عبادت های مستحب است که در آن، فرد برای مدت مشخص (دست کم سه روز) در مسجد می ماند و روزه می گیرد. ارکان این عبادت، اقامت در مسجد و روزه می باشد و اعتکاف زمان مخصوصی نیز ندارد. این عمل به لحاظ فلسفی آثار فردی و اجتماعی کثیری دارد که یکی از تأثیرات آن، سوق دادن جامعه‌ی اسلامی به سوی کمال است. اعتکاف در ادبیات چنان رسا و گویا بیان شده است که این عمل را مرحله ای از سیر و سلوک الهی می شمارد.

کلمات کلیدی: اعتکاف، معتکف، مسجد، سیر و سلوک عبادی، استغفار، تلاوت قرآن، ارتباط قلبی با

خدا.

مقدمه

با وجود نیاز جامعه امروزی به آشنایی بیشتر با معارف دین و احکام اسلام، تألیف و نگارش کتب و مقالاتی که نیازهای جوانان را برطرف نماید امری شایسته و حائز اهمیت است.

انسان به طور فطری در پی دستیابی به کمال و پرورش ابعاد وجودی خویش است و خلوت‌گزینی در منزل دوست‌گامی مهم در جهت رسیدن به این مقصد بزرگ انسانی است. دین انسان‌ساز اسلام، فکر جدایی از زندگی دنیا، گوشه‌نشینی و کناره‌گیری از مردم و رهبانیت را باطل و ناپسند اعلام کرده است اما اعتکاف را به عنوان فرصتی برای بازگشت به خویش و خدای خویش قرار داده تا کسانی که از هیاهو و جنجال‌های زندگی مادی خسته می‌شوند، بتوانند چند صباحی با خدای خود خلوت کنند و توسط ارتباط جان و روح خود با خالق هستی با ایمان و اعتقادی راسخ به سوی سعادت دنیا و آخرت گام بردارند. مقاله حاضر درباره اهمیت و آثار اعتکاف سخن گفته است که باهم آن را از نظر می‌گذرانیم. یکی از اعمال عبادی که جوانان باید با آن آشنا شوند اعتکاف می‌باشند. در دین مبین اسلام، منظور از اعتکاف آن است که شخص به منظور عبادت در مسجد متوقف شود

البته فضیلت دهه آخر ماه رمضان بیش‌تر است. اما باید دانست اعتکاف زمان اختصاصی ندارد، و در هر زمانی می‌توان این عمل مستحبی را انجام داد. و اوقات ذکر شده فقط زمان‌هایی است که فضیلت آن بیشتر است. طبق فرمایش امام رضا (علیه السلام): «هر شب اعتکاف در ماه رمضان، معادل یک حج است». (بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۱۵۱) همچنین اعتکاف باید در یکی از مساجد چهارگانه اعم از: مسجد الحرام، مسجد النبی، مسجد کوفه و مسجد بصره باشد.

تعریف اعتکاف

الف) اعتکاف در لغت یعنی اقبال به چیزی، به صورتی که مواظبت می‌شود تا چهره از آن برنگردد. (کتاب العین، ج ۱، ص ۲۰۵)

ب) اعتکاف در اصطلاح اقامت سه روز یا بیشتر در مسجد به قصد عبادت یا قربت با شرایط مخصوص است. (جواهر الکلام، ج ۱۷، ص ۱۵۹)

اعتکاف در قرآن و ادیان پیش از اسلام

مسئله اعتکاف ریشه در تاریخ قبل از اسلام داشته به طوری که قرآن کریم در موارد زیادی از این اصطلاح برای دیگر ادیان استفاده کرده است.

«اعتکاف»، مصدر باب افتعال از ریشه «ع - ک - ف» واژه اعتکاف در قرآن نیامده، ولی مشتقات ماده «عکف» از ثلاثی مجرد به صورت اسم فاعل ۷ بار و در شکل اسم مفعول و مضارع هر کدام یک بار آمده است.

در رابطه با پیشینه این مسئله باید گفت که از برخی آیات قرآن بر می آید که این عبادت در ادیان توحیدی پیشین نیز مطرح بوده و پیامبران الهی و موحدان گاه برای راز و نیاز با خداوند، مدتی از زندگی و جامعه دوری می گزیدند و به مسجدالحرام یا معابد دیگر پناه می بردند و مدتی خود را برای عبادت با خدا و راز و نیاز با او محبوس می کردند.

از جمله آیه ۱۲۵ سوره مبارکه «البقره» است که خداوند در آن به ابراهیم و فرزندش اسماعیل، فرمان می دهد تا مسجدالحرام را برای طواف کنندگان و معتکفان پاکیزه کنند: «وَعَهْدَنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهْرًا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ». از این آیه، افزون بر این که استفاده می شود سنت اعتکاف در شریعت حضرت ابراهیم (علیه السلام) بوده است.

اهمیت فوق العاده این عبادت در شریعت آن حضرت و دیگر ادیان توحیدی که نشأت گرفته از شریعت ابراهیم (علیه السلام) است نیز فهمیده می شود؛ زیرا خداوند از سویی دو پیامبر خود را مأمور کرده است تا مقدمات این عبادت را فراهم سازند و از سوی دیگر، خانه خود را که بهترین مکان در روی زمین است، جایگاه این عبادت قرار داده است.

شاید بتوان اقامت و عبادت حضرت مریم (سلام الله علیها) در مسجدالاقصی را نیز از مصادیق اعتکاف برشمرد؛ زیرا مادر آن حضرت نذر کرد که مریم را وقف عبادت خدا کند «إِذْ قَالَتْ امْرَأَةٌ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا...» (آل عمران/۳۵) و پس از بلوغ، سرپرست او زکریا (علیه السلام) برای وی جایگاهی در مسجدالاقصی آماده کرد، تا به عبادت پردازد سپس مریم در مسجد اقامت گزید و به عبادت پرداخت که از نزد خدا با طعام های بهشتی پذیرایی می شد «كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا

رَزَقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنْتِي لَكَ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ (آل عمران/۳۷) از برخی آیات استفاده می‌شود که توقف نزد بت‌ها و عبادت آن‌ها، در آیین‌های بت‌پرستی نیز رواج داشته است.

در آیه ۵۲ سوره مبارکه انبیاء حضرت ابراهیم (علیه السلام)، «آزر» و قومش را به سبب عبادت بت‌ها و ملازمت با آن‌ها نکوهش کرده است «إِذْ قَالَ لِأَيِّهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ». در معنای «عاکفون» گفته‌اند که بت‌پرستان در بتکده‌ها ملازم بت‌ها بودند و آن‌ها را عبادت می‌کردند.

آیه ۱۳۸ سوره مبارکه اعراف گزارش کرده که بنی‌اسرائیل پس از عبور از دریا با بت‌پرستانی مواجه شدند که سر بر آستان بتان خود داشتند «وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ» هم‌چنین در آیه ۹۱ سوره مبارکه طه، داستان بنی‌اسرائیل آمده است که پس از رفتن موسی (علیه السلام) به کوه طور، در اطراف گوساله سامری وقوف کرده و به پرستش پرداختند: «قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى».

در اسلام نیز هم‌چون شرایع پیشین، سنت اعتکاف وجود داشته و مسلمانان به این عبادت ترغیب و تشویق شده‌اند، از آیه ۱۸۷ سوره مبارکه بقره که در آن به برخی احکام اعتکاف اشاره شده است «وَلَا تَبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ» نیز آیه ۱۲۵ سوره مبارکه بقره مشروعیت این عمل در اسلام استفاده می‌شود.

اعتکاف در سیره پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) قبل و بعد از بعثت

پیش از بعثت، در میان گروهی از مردم حجاز از جمله پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و اجداد بزرگوارشان که معتقد به دین حنیف حضرت ابراهیم (علیه السلام) بودند؛ اعتکاف به عنوان یک عبادت، رایج بود و آنها گاهی در مکانی خلوت، دور از مردم مانند کوه‌ها و بیابانها به عبادت خدا می‌پرداختند و جز جهت نیازهای ضروری، از آن خارج نمی‌شدند. (کتاب المفصل فی تاریخ العرب، ج ۱۲، ص ۸۵)

پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) هر از چند گاهی به دور از غوغای مکه و سر و صدای مردم و هیاهوی بت‌پرستان، خود را به غار حراء می‌رسانید و به پرستش معبود حقیقی مشغول می‌شد.

حضرت امیرمومنان علی (علیه السلام) در این باره می‌فرماید:

«وَلَقَدْ كَانَ يُجَاوِرُ فِي كُلِّ سَنَةٍ بَحْرَاءَ فَأَرَاهُ وَلَا يَرَاهُ غَيْرِي؛ پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در هر سال مدتی را در غار حراء می‌گذراند. پس تنها من او را مشاهده می‌کردم و کسی جز من او را نمی‌دید».

نهج البلاغه خطبه (۱۹۲)

در تاریخ آمده است که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) قبل از تولد حضرت فاطمه (سلام الله علیها) موظف شد مدت چهل روز از حضرت خدیجه (سلام الله علیها) فاصله بگیرد و به اعتکاف بپردازد؛ (بحار الانوار، ج ۱۶، ص ۷۸) در این باب آیه زیر موجود می‌باشد: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ» (یونس/۵۷) «ای مردم! اندرزی از سوی پروردگارتان برای شما آمده است؛ و درمانی برای آنچه در سینه‌هاست؛ (درمانی برای دل‌های شما) و هدایت و رحمتی است برای مؤمنان!»

روایاتی از اهل سنت

اهل سنت به نقل از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) می‌گویند که آن حضرت می‌فرمایند: «معتکفی که کلیه گناهان را ترک کند، به او همچون کسی که همه کارهای پسندیده را انجام داده، پاداش می‌دهند». (کنز العمال، ج ۸، ص ۵۳۱)

عایشه در رابطه با سیره پیامبر در ماه رمضان می‌گویند: «پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) همواره در دهه آخر ماه رمضان معتکف می‌شد تا جان به جان آفرین تسلیم کرد». (السنن الکبری (البیهقی)، ج ۴، ص ۳۱۵)

روایاتی از معصومین

اعتکاف در سیره امیر مؤمنان علی (علیه السلام)

اگر کسی نگاهی اجمالی به زندگانی و کیفیت عبادت‌های آن امام اهتمام داشته باشد به این نکته خواهد رسید که راز و نیاز حضرت با خداوند متعال، حقیقتی انکار ناپذیر است. صدای مناجات عاشقانه و ناله‌های شبانه امیرالمومنین در دل نخلستان‌ها در گوش تاریخ پیچیده است.

«ابودرداء» که یکی از شیعیان حضرت امیرالمومنین است نقل می‌کند: «من آن حضرت را دیدم که از دوستانش کناره گرفت و به «شویحطات النجار» رفت و خود را در میان نخل‌های پر شاخ و برگ مخفی کرد؛ به گونه‌ای که من او را گم کردم. بعد از مدتی او را دیدم و پیش خود گفتم که به خانه برگرد؛ ناگاه دیدم صدایی سوزناک و ناله‌ای جانسوز به گوش رسید که می‌گوید: «خدایا! چه بسیار گناهان که در مقابلش نعمت عطا فرمودی و آن گناهان را ظاهر نکردی. خدایا اگر عمر من در نافرمانی تو سپری شده است و نامه اعمالم پر از گناه است ولی من امید به بخشش تو دارم و به غیر از رضایت تو امید دیگری ندارم».

صدای مناجات او چنان مرا مشغول کرد که متوجه چیز دیگری نشدم ناگاه علی بن ایطالب (علیه السلام) را دیدم خود را مخفی کردم آن حضرت را دیدم که پس از چند رکعت نماز در دل شب تاریک به جای آورد و به دعا و گریه و مناجات پرداخت و می فرمود: «خدایا به عفو و بخشش تو که می اندیشم گناهانم را کوچک می پندارم و در مؤاخذه تو که می نگرم بلا و گناهانم بزرگ جلوه می کند. ای وای بر من اگر در نامه اعمالم گناهی را بینم که من آن را فراموش و تو آن را محاسبه کرده باشی! پس وای بر گرفتاری که خویشان وی را نجات ندهند و قوم و قبیله برای او نفعی نداشته باشد.

پس فرمود: «آه از آتشی که جگرها را می سوزاند و آتشی که پوست سر را می کند، آه از سختی های شعله کشیدن آتش».

ابودرداء می گوید: پس آن حضرت گریست و دیگر هیچ صدا و حرکتی از او ندیدم با خود گفتم که خواب بر او غالب شده و او را برای نماز صبح بیدار کنم. وقتی قدم پیش نهادم دیدم که همچون چوب خشکیده روی زمین افتاد هر چه او را تکان دادم حرکتی نکرد گفتم: «أنا لله و أنا الیه راجعون». دیگر امیرالمومنین از دنیا رفت. به سرعت به طرف منزل آن حضرت آمدم تا به خانواده اش خبر دهم. من ماجرا را به حضرت فاطمه (سلام الله علیها) گفتم آن حضرت فرمود: «ای ابادرداء! به خدا قسم این حالت بیهوشی است که در اثر خوف از خدا بر او عارض شده است». پس من به خدمت امیرالمومنین رفتم و مقداری آب به صورت مبارکش پاشیدم و او به هوش آمد. (امالی شیخ صدوق، ص ۷۸)

امام سجاد (علیه السلام) به نقل از پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) می فرمایند: «هر کس ده روز آخر ماه رمضان را معتکف شود، گویا دو حج و عمره بجا آورده است». (الدر المنثور، ج ۱، ص ۴۸۶)

امام صادق (علیه السلام) مانند نبی اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در مسجد النبی معتکف می شدند. سفیان ثوری می گوید: محضر حضرت امام صادق (علیه السلام) شرفیاب شدم سؤال کردم: ای پسر رسول خدا چرا از مردم کناره گرفته ای؟ حضرت در جواب فرمود: «ای سفیان [مردم زمانه] فاسد شده و برادران تغییر کرده اند پس من تنهایی و خلوت را آرام بخش تر برای قلبم یافتم...». (بحار الانوار، ج ۴۷، ص ۶۰)

حضرت موسی بن جعفر (علیهما السلام) نیز مشتاق راز و نیاز با خداوند متعال بود و از او درخواست می کرد که جایگاهی خلوت به او عطا شود: «اللهم انک تعلم انی کنت اسالک أن تفرغنی لعبادتک اللهم و قد فعلت فلک الحمد». (ارشاد شیخ مفید، ج ۲، ص ۲۴۰)

اعتکاف در اندیشه علماء و عارفان

الف) سید ابن طاووس (رحمه الله علیه)

سید ابن طاووس خطاب به معتکفان می فرماید: «کمال اعتکاف آن است که انسان عقل و دل و اعضایش را وقف اعمال صالح کند. معتکف باید فکر و جان و اعضای خود را با مراقبه، مهار و کارهایی که روزه دار به کمال روزه می‌رساند بجا آورد؛ بلکه دقت و مراقبت معتکف، باید به مراتب بیشتر از روزه دار باشد زیرا او هم روزه دار است و هم معتکف. هر معتکفی خود را ملزم نموده است که با تمام وجود به خدا روی آورد و رویگردانی و غفلت از حق را یکسره کنار نهد. بنابراین هرگاه معتکف، نور عقل و جانش را به غیر خدا به کار گیرد، به همان میزانی که غفلت نموده یا کوتاهی کرده، از حقیقت و کمال اعتکاف خود کاسته است». (بحار الانوار (ط-بیروت)، ج ۹۵، ص ۱۵۰)

ب) مقام معظم رهبری، حضرت آیه الله خامنه‌ای (مد ظله العالی)

اعتکاف فریضه بسیار زیبای عبادی می‌باشد که بزرگان ما بسیار به آن سفارش کرده‌اند و در زندگی فردی و اجتماعی تاثیر فراوان دارد، در این بین به پیام‌های امام خامنه‌ای (مدظله العالی) می‌پردازیم.

«در سال ۱۳۷۴ دیدیم که جوانان، حتی جوانان دانشجو، اعتکاف می‌کنند و تعداد اعتکاف کنندگان، زیاد بود. بنابراین جوانان ما به معنویات توجه کرده‌اند. (پیام به مناسبت آغاز سال ۱۳۷۵- دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای) در ایام اعتکاف در ماه مبارک رجب، در بسیاری از مساجد سراسر کشور، جوانان ما، زنان و مردان از قشرها و سنین مختلف رفتند و در مسجد ماندند؛ سه روز روزه گرفتند و با خدا مأنوس شدند. بعد از آن هم با گریه و اشک و آه، مسجد را وداع گفتند و بیرون آمدند، تا برای سال آینده آماده شوند. عزیزان من! این برای یک جامعه، علامت خوبی است.

«الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ» علامت یک حکومت الهی، علامت یک حرکت صحیح و دارای جهت گیری صحیح است. این را جدی بگیرید و تقویت کنید. (دیدار با طلاب و مردم قم به مناسبت ۱۹ دی ماه ۱۳۷۵- khamenei.ir) بهترین جوانان، آنهایی هستند که صاحب فکر و با اندیشه باشند. همین دانشگاه تهران ما، همین مسجد دانشگاه، شاهد عبادت و راز و نیاز و نماز جماعت و اعتکاف و روزه داری برجسته ترین جوانان این مملکت است...

«قاعدتاً و غالباً در میان دانشجویان، این طور کسانی به صورت وافر پیدا می‌شوند؛ البته در بین غیر دانشجویان هم این طور جوانان خوب هستند، ولی در زمان قدیم، زمان ما که جوان بودیم، در میان دانشجویان، در دانشگاه تهران و بعضی دانشگاه‌های دیگر و در همه ایران، شاید هزار نفر اعتکاف نمی‌کردند. «در قم که مرکز دین و عبادت بود، شاید چند صد نفر طلبه اعتکاف می‌کردند. معمول نبود؛ مردم دور بودند. (نماز جمعه تهران ۱۲ دی ماه ۷۶ - khamenei.ir)

«خوشا به حالتان معتکفین عزیز! پدیده اعتکاف یکی از رویش‌های انقلابی است. ما اول انقلاب این چیزها را نداشتیم. اعتکاف همیشه بود. زمان جوانی ما وقتی ایام ماه رجب فرا می‌رسید، در مسجد امام قم، آن هم فقط قم؛ در مشهد، من اصلاً اعتکاف ندیده بودم، شاید پنجاه نفر، صد نفر فقط طلبه، اعتکاف می‌کردند. «این پدیده عمومی، اینکه دهها هزار نفر در مراسم اعتکاف شرکت کنند، آن هم اغلب، همه جوان، جزو رویش‌های انقلاب است. من یک وقت عرض کردم که انقلاب ما ریزش دارد؛ اما رویش هم دارد؛ رویش‌ها بر ریزش‌ها غلبه دارند. پس خوشا به حالتان معتکفین عزیز! توصیه من این است که در این سه روزی که شما در مسجد هستید، تمرین مراقبت از خود بکنید. حرف که می‌زنید، غذا که می‌خورید، معاشرت که می‌کنید، کتاب که می‌خوانید، فکر که می‌کنید، نقشه که برای آینده می‌کشید، در همه این چیزها مراقب باشید رضای الهی و خواست الهی را بر هوای نفستان مقدم بدارید و تسلیم هوای نفس نشوید. تمرین این چیزها در این سه روز، می‌تواند درسی باشد برای خود آن عزیزان و برای ما که اینجا نشسته‌ایم و با غبطه نگاه می‌کنیم به حال جوانان عزیزمان که در حال اعتکاف هستند که با عمل خودتان به ما هم یاد بدهید.» (نماز جمعه تهران ۲۸ تیر ماه ۸۴ - khamenei.ir)

«من همین جا به مسوولین مربوطه (در این امور اعتکاف‌ها) یک سفارشی بکنم؛ اگرچه که اجتماع هزاران نفر در جاهای مختلف یک فرصت خوبی است و شنیده‌ایم بعضی از مسوولین مساجد، در این فرصت‌ها برنامه‌های جمعی می‌گذارند که مثلاً افراد، بیشتر استفاده بکنند؛ لکن من می‌خواهم عرض بکنم این برنامه‌های جنبی مراکز اعتکاف، جوری نباشد که با خلوت هر کدام از معتکفین منافات پیدا کند. این اعتکافی که جوانها انجام می‌دهند، در واقع دارند با خدا خلوت می‌کنند. اعتکاف بیشتر یک کار فردی است؛ ایجاد یک ارتباط با خداست. جوری نشود که برنامه‌های جمعی این مراکز اعتکاف، حال خلوت و حال ارتباط فردی و قلبی با خدا را در افراد ضعیف بکند یا بگیرد. مجال بدهند؛ وقت بگذارند؛ بگذارند این

جوانها قرآن بخوانند، نهج البلاغه بخوانند، صحیفه سجاده بخوانند».(دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت میلاد حضرت علی علیه السلام ۲۶ تیرماه ۸۷ - Khamenei.ir)

(ج) آیت الله جوادی آملی (دامت برکاته)

«در فضیلت اعتکاف همین بس که معادل طواف خانه خدا قرار گرفته و همتای رکوع و سجود به شمار آمده است، همچنین در فضیلت دو تن از انبیاء آمده که آنان مأمور شدند تا کعبه و حریم آن را از لوث وجود بت و بت پرستی تطهیر کنند تا عبادت کنندگان در کنار قبله و حرم الهی به طواف، اعتکاف، رکوع و سجود پردازند. (حکمت عبادات، ص ۱۸۱)

اعتکاف برای رفع مشکلات است اعتکاف در اسلام یک اصل مقدس و عبادتی مستقل است و همچون نماز، حج و عمره اهمیت دارد.

مهمانان خدا زمانی که معتکف می شوند هدایایی از خدا دریافت می کنند، بنابراین باید در جایی باشند که دیگران نیز از این هدایا بهره مند شوند نه اینکه در خلوتی معتکف شوند و کسی از آنها خبر نداشته باشد. ملت و مملکتی که اعتکاف دارد باید سرآمد جهان باشد، چون در اعتکاف هم پیام ... به مردم می رسد و هم پیام مردم به الله خواهد رسید.

اعتکاف برای رفع مشکلات مردم و جامعه است نه اینکه از جامعه جدا شوند، پس پیام اعتکاف حل مشکلات جامعه است. معتکفان پس از سه روز نه بیراهه می روند و نه راه کسی را می بندند و همین موضوع فضای جامعه را عطرائنگیز می کند، این پیام فرهنگی اعتکاف است.

مسأله حجاب و عفاف و مسایل اخلاقی جامعه در همین اعتکافها حل می شود و البته همه نسبت به امر به معروف و نهی از منکر مسؤول هستیم، ولی اعتکاف چون آب پاکی است که مطهر جامعه است و طهارت روح می آورد و جامعه از نظر اخلاقی ایمن می شود.

خداوند به ابراهیم خلیل و فرزندش اسماعیل دستور داد. سه گروه از مهمانانش که وارد حرم می شوند، احترام کنند و حرم را برای آنها تطهیر نمایند، آن مهمانان حجاج، نماز گزاران و معتکفان هستند که خدا حرم امن خود را برای این سه گروه تطهیر کرده است.

جریان اعتکاف در کنار حج و عمره و نماز است و زیر پوشش هیچ یک نیست، بلکه صوم و صلاه زیر پوشش اعتکاف است و یکی از شرایط آن محسوب می شود. اعتکاف از هدایای الهی است همان طور که

پیامبر اکرم (ص) تسبیح صد ذکری را به دخترش هدیه داد، خداوند اعتکاف را به امت اسلامی هدیه داد، پس باید از آن بهره برداری نماییم. اعتکاف چنان عظمتی دارد که یکی از شرایط و اجزای آن روزه است، این در حالی است که روزه از زیربنای اسلام است.

اعتکاف دارای آثار مثبت و خوب اجتماعی است و این مراسم معنوی باید به گونه ای برپا شود که جوانان زمانی که از این مراسم بیرون می آیند بدانند در نظام اسلامی باید چگونه باشد.

هر موقع روزه صحیح باشد، اعتکاف صحیح است، ولی در هر جایی نمی توان معتکف شد و باید مساجد، چهار گانه یا مسجد جامع یا مسجد جماعت باشد، البته منظور از مسجد جماعت جایی نیست که نماز جماعت خوانده می شود، بلکه جایی است که مورد رجوع جامعه و اکثریت مردم است و جماعتی در آن حضور دارند.

اگر مسؤولان، اعتکاف سه روز ماه رجب را به ده روز ماه مبارک ارتقا دهند، فضای معنوی جامعه دو چندان و معطر می گردد. (پایگاه اطلاع رسانی حوزه - گنجینه معارف - اعتکاف از دیدگاه بزرگان)

آداب و احکام اعتکاف

اعتکاف در صورت نذر، عهد یا قسم بر شخص واجب می گردد.

به طور کلی اعتکاف بر دو نوع است:

۱) اعتکاف واجب: اعتکافی است که شخص عهد کرده یا قسم خورده باشد؛ البته شرط لازم برای هر اعتکافی روزه داشتن است.

۲) اعتکاف مستحب: در این نوع اعتکاف فرد بدون عهد، نذر یا قسم اقدام به این عمل می کند، که در این صورت اگر تا سحر روز سوم در اعتکاف بماند ادامه دادن آن تا آخر روز سوم واجب است و در صورت ترک آن بر شخص واجب است که بعداً به جای آن معتکف شود.

مهمترین ایام برای اعتکاف الایام البیض* (روزهای سپید) و ده روز آخر ماه رمضان است. در هر زمانی که انسان بتواند، حداقل سه روز در مسجد بماند و روزه بگیرد، اعتکاف نیز صحیح است. چون اعتکاف بدون روزه محقق نمی شود، ایامی که روزه آن مستحب است، زمان مناسبی برای اعتکاف است و ثواب آن افزون تر خواهد بود.

با فضیلت ترین اوقات اعتکاف، ماه مبارک رمضان و ایام البیض است و بهترین اوقات ماه رمضان، دهه آخر آن است. (تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۸۵)

پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در مدینه در ماه مبارک رمضان معتکف می شدند. دهه آخر ماه مبارک رمضان جهت اعتکاف، آن قدر مورد تاکید است که امیرالمومنین (علیه السلام) زمان دیگری را برای این عبادت سزاوار نمی داند. (الاستبصار، ج ۲، ص ۱۲۷)

* یعنی روزهای سیزدهم، چهاردهم و پانزدهم

احکام و شرایط اعتکاف:

اعتکاف به عنوان یک عمل عبادی، دارای احکام و شرایطی است که در ذیل به برخی از آنها اشاره می کنیم:

الف) شرایط صحت اعتکاف

۱. معتکف عاقل باشد؛
  ۲. با قصد قربت باشد؛
  ۳. اعتکاف حداقل سه روز متوالی باشد؛
  ۴. از مسجد بدون عذر خارج نشود؛
  ۵. در یکی از مساجد چهارگانه و یا مسجد جامع شهر باشد؛
- مساجد چهارگانه عبارتند از: مسجد الحرام، مسجد نبوی (مدینه)، مسجد کوفه و مسجد بصره
- حضرت امام (رحمه الله علیه) و رهبری (مد ظله العالی): اعتکاف باید در مساجد چهارگانه باشد و بنابر احتیاط واجب در مساجد جامع و باید به قصد رجا انجام گیرد و در غیر مساجد جامع صحیح نیست.
۶. اگر اعتکاف با حق شوهر منافات داشت، با اجازه او باشد؛
  ۷. اگر اعتکاف باعث اذیت و آزار پدر و مادر شود، با اجازه آن دو باشد. (توضیح المسائل مراجع، احکام اعتکاف)

ب) محرمات اعتکاف

پنج چیز بر معتکف حرام است:

۱. تمتع از همسر، خواه به جماع باشد یا لمس و بوسیدن بنابر احتیاط؛

۲. استمنا، بنا بر احتیاط، هر چند از طریق حلال باشد، مانند ملاعبه با همسر؛

۳. بویدن عطریات و بوهای خوش، هر چند با قصد لذت نباشد؛

۴. خرید و فروش، بلکه مطلق تجارت، در صورتی که ضرورتی در کار نباشد؛

۵. جدال بر سر مسائل دینی یا دنیوی، به قصد غلبه کردن بر طرف مقابل و اظهار فضیلت؛

در مورد چیزهایی که بر معتکف مکروه است، باید به طور کلی بگوییم: پرداختن به امور دنیوی و مطالعات مربوط به آن مکروه است (توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۸۰۴، ملحقات رساله آیت الله مکارم شیرازی)

ج) مبطلات اعتکاف طبق نظر مراجع معظم تقلید

آیات عظام امام، خامنه‌ای و فاضل: هر کاری که مبطل روزه است و نیز تماس و آمیزش (هرچند در شب باشد)، اعتکاف را باطل می‌کند و بنا بر احتیاط واجب، انجام دادن سایر محرمات اعتکاف نیز مبطل اعتکاف است. (تعلیقات علی العروه، ج ۲ - احکام الاعتکاف مسأله ۳)

آیات عظام بهجت و صافی: هر کاری که مبطل روزه است و نیز آمیزش (هرچند در شب باشد) اعتکاف را باطل می‌کند و بنا بر احتیاط واجب، انجام دادن محرمات اعتکاف نیز مبطل اعتکاف است. (صافی، هدایه العباد، ج ۱، مسأله ۱۴۲۳ - بهجت، وسیله النجاة، ج ۱، مسأله ۱۲۱۰)

آیت‌الله تبریزی: هر کاری که مبطل روزه است، اعتکاف را نیز باطل می‌کند؛ ولی انجام دادن محرمات اعتکاف (به جز آمیزش) مبطل اعتکاف نیست. (منهاج الصالحین، الاعتکاف، مسأله ۱۰۸۰)

آیات عظام سیستانی، مکارم، نوری و وحید: انجام دادن محرمات اعتکاف و هر کاری که مبطل روزه است، اعتکاف را باطل می‌کند. (نوری و مکارم، تعلیقات علی العروه، ج ۲، احکام الاعتکاف مسأله ۳ - سیستانی و وحید منهاج الصالحین الاعتکاف، مسأله ۱۰۸۰)

استفتائات اعتکاف

اجازه پدر:

آیا اعتکاف فرزند بدون اجازه پدر صحیح است یا خیر؟

همه مراجع: اگر باعث اذیت و آزار والدین نباشد، نیاز به اجازه نیست و اعتکاف صحیح است. (امام، نوری، فاضل، مکارم، تعلیقات علی العروه، ج ۱، احکام الاعتکاف، مسأله ۹ - بهجت، وسیله النجاة، ج ۱، مسأله ۱۲۱۱؛ صافی، هدایه العباد، ج ۱، مسأله ۱۴۲۶؛ تبریزی و وحید، سیستانی، منهاج الصالحین، مسأله ۱۰۷۲)

اجازه شوهر:

آیا زن برای رفتن به اعتکاف، نیاز به اجازه شوهر دارد و اگر بدون اجازه برود، آیا اعتکافش صحیح است؟ پاسخ: امام: زن باید با اجازه شوهرش به اعتکاف برود و اگر اجازه ندهد چنانچه باعث تضييع حق (زناشویی) او شود بنا بر احتیاط واجب اعتکافش باطل است و اگر با حق او منافات نداشته باشد، اعتکافش صحیح است. (امام تحریر الوسیله، مشروط الاعتکاف، السادس و استفتاءات، ج ۳، حقوق زوجیت، س ۱۶)

آیات عظام فاضل و وحید: زن باید با اجازه شوهرش به اعتکاف برود و اگر اجازه ندهد چنانچه باعث تضييع حق (زناشویی) او شود اعتکافش باطل است و اگر با حق او منافات نداشته باشد، اعتکافش صحیح است. (منهاج الصالحین، ج ۲، مسأله ۱۰۶۹ و فاضل، تعلیقات علی العروه، ج ۲، شرایط الاعتکاف، السابع) آیات عظام بهجت و تبریزی: زن باید با اجازه شوهرش به اعتکاف برود و اگر اجازه ندهد چنانچه باعث تضييع حق (زناشویی) او شود اعتکافش باطل است و اگر با حق او منافات نداشته باشد، بنا بر احتیاط واجب باطل است. (وسیله النجاه، ج ۱، مسأله ۱۱۹۳ و تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، مسأله ۱۰۶۹ و بهجت توضیح المسائل، متفرقه، مسأله ۱۸)

آیات عظام سیستانی و صافی: زن باید با اجازه شوهرش از منزل بیرون رود و اگر اجازه ندهد، اعتکافش باطل است (هر چند باعث تضييع حق زناشویی او نشود). (صافی، عروه العباد، ج ۱، شروط الاعتکاف، مسأله ۱۴۰۲، السادس و توضیح المسائل، مسأله ۲۴۲۱ و سیستانی، تعلیقات علی العروه، شرایط الاعتکاف، السابع) آیت الله مکارم: بنا بر احتیاط واجب، زن باید با اجازه شوهرش به اعتکاف برود و اگر اجازه ندهد چنانچه باعث تضييع حق (زناشویی) او شود بنا بر احتیاط واجب اعتکافش باطل است. (تعلیقات علی العروه شرائط الاعتکاف، السابع و استفتاءات، ج ۲، س ۹۶۳)

آیت الله نوری: زن باید با اجازه شوهرش به اعتکاف برود و اگر اجازه ندهد چنانچه باعث تضييع حق (زناشویی) او شود اعتکافش باطل است و اگر با حق او منافات نداشته باشد، اعتکافش صحیح است، مگر آنکه روزه او در اعتکاف مستحبی باشد. (تعلیقات علی العروه، شرائط الاعتکاف، السابع و توضیح المسائل، مسأله ۲۴۰۸)

فلسفه و آثار اعتکاف

اعتکاف آثار فردی - اجتماعی بسیاری در بردارد که در ذیل به شرح برخی از آنها می‌پردازیم.

الف) آثار فردی اعتکاف

۱. تمرین عمل گرای

معتکف آداب اعتکاف را فرا گرفته، تا در زندگی بتواند آنها را پاس دارد.

اعتکاف، تمرینی است برای وصول به عبادتی عمیق و گسترده؛ تمرین پرداختن به خویش، به جای بدگمانی به دیگران؛ تمرین اینکه تمام کارها باید رنگ خدایی داشته باشد و بالاخره تمرین تنظیم فکر با عمل منطبق با معیارهای الهی است.

۲. تقویت اراده:

تسلط انسان بر قوای خود را اراده می‌گویند. اراده و عزم، اولین شرط سلوک الی الله است. امیرالمومنین (علیه السلام) می‌فرماید: «إِنَّكَ إِنْ مَلَكَتْ نَفْسَكَ قِيَادَكَ أَفْسَدْتَ مَعَادَكَ وَأُورِدْتَكَ بَلَاءَ لَا يَنْتَهَى وَ شِقَاءَ لَا يَنْقُضِي» «اگر رهبری خود را در اختیار نفس قرار دهی، آخرت خود را خراب کرده‌ای و نفس، تو را به بلایی بی انتها و بدبختی‌ای بی پایان وارد خواهد کرد». (غرر الحکم و در الکلم، ص ۲۶۵) اعتکاف که مجموعه‌ای از محدودیت‌ها و لازمه آن، دست شستن از لذات و آزادی‌هاست، تمرین خوبی برای تقویت اراده می‌باشد.

کسی که نفس خود را مهار کرده و آن را وادار می‌کند که چند روز از محدوده‌ای خارج نشود و از لذات جنسی و مادی صرف نظر نماید، ریاضتی شرعی را متحمل می‌شود که نتیجه آن تقویت اراده، اجتناب از بسیاری خواهش‌های نفسانی، ملکه شدن تقوا و پرهیز از محرّمات است.

امیرالمومنین (علیه السلام): «مَنْ اسْتَدَامَ رِيَاضَةَ نَفْسِهِ انْتَفَعَ» «هر کس به طور مداوم ریاضت بکشد، نفع می‌برد». (غرر الحکم و در الحکم، ص ۶۰۸)

۳. انس با معنویات

در پرتو اعمالی چون اعتکاف، کم کم ارتباط روانی خاصی بین انسان و مسجد، قرآن، نماز، نماز شب و ادعیه به وجود می‌آید. به نحوی که انسان، مشتاق ارتباط با این امور شده و دوری از آنها برایش سخت می‌گردد.

ب) آثار اجتماعی اعتکاف

۱. نوسازی معنوی جامعه و مقاوم سازی اندیشه فرهنگی

اعتکاف، از بهترین برنامه‌های عبادی برای نوسازی معنوی جامعه به ویژه قشر نوجوان و جوان است. با توجه به این که اکثر شرکت کنندگان در اعتکاف را جوانان و نوجوانان تشکیل می‌دهند و آنان در مرحله‌ای هستند که به شدت تحت تاثیر مسائل معنوی و رفتاری قرار می‌گیرند. لذا وقتی آنها طعم حضور در این مراسم را می‌چشند و در آنجا با رفتارهای پسندیده آشنا می‌شوند و با انسان‌های وارسته هم‌نشین می‌گردند و اندیشه‌های دینی شان تقویت می‌شود؛ دیگر حاضر نیستند آن را با لذت‌های شهوانی و مادی عوض کنند و خود را گرفتار اخلاق ناشایست نمایند، لذا در بعد اجتماعی، اعتکاف سبب مقاوم سازی جامعه در برابر تهاجم فرهنگی می‌شود؛ به همین دلیل برگزاری این گونه مراسمات، سلامت جامعه را تضمین می‌کند و دینداری را در جامعه رواج می‌دهد و ضمن حفظ سلامت جامعه و برآوردن برخی نیازهای معنوی آن، مردم را از تهاجم فرهنگ‌های مخرب، مصون می‌دارد.

۲. تأثیر اعتکاف در کاهش بلاهای عمومی

گاهی خدا به دلیل تأدیب انسانها یا عقوبت آنها به خاطر انجام گناه، عذاب و بلاهایی چون خشکسالی، زلزله و بیماری نازل می‌کند تا انسانها از خواب غفلت بیدار شده و به راه راست هدایت گردند. طبق روایات، عمل شایسته جمعی از مردم می‌تواند باعث دفع بلا از جامعه‌ای گردد. خداوند در آیه ۳۳ سوره انفال می‌فرماید: «... تا استغفار می‌کنند، خدا عذابشان نمی‌کند» لذا اعتکاف خالصانه جمعی از مردم جامعه، می‌تواند بلاهای عمومی را دفع کند.

۳. مقابله با تهاجم فرهنگی و دفاع از ارزش‌ها

با تحقق انقلاب اسلامی، دست ابرقدرتها قطع شده و سفره‌ای که کارگزاران سرسپرده برای آنان گسترده بودند، جمع گردید. دشمنان چنان عصبانی شدند که توطئه‌ها، کودتاها، جنگ و محاصره سیاسی اقتصادی را برای مقابله با ارزشهای دینی طراحی کردند ولی به خواست خدا موفق نشدند.

در این راستا، در چند سال اخیر تهاجم فرهنگی یا به عبارت بهتر شیخون فرهنگی، یکی از ابزارهای دشمنان جهت تغییر فرهنگ دینی-ملّی و جایگزین کردن فرهنگ غرب است که مقابله با آن، خود جهادی

فرهنگی را می‌طلبد. جهاد و کوششی برای تقویت باورهای دینی که با ایجاد محافل معنوی و مجالس انس با خداوند و شناخت بیشتر او می‌توان گامی در این راه برداشت.

اعتکاف می‌تواند برنامه سودمندی در مقابله با این تهاجم باشد؛ زیرا علاوه بر بی‌ارزش نشان دادن لذت‌های زودگذر دنیوی و دیگر تأثیرات فردی، به دلیل دعوت جامعه به خداپرستی و دین‌مداری، می‌تواند آثار سازنده‌ای را به دنبال داشته باشد و نقش بسیار مهمی در رویارویی با نفوذ فرهنگ بیگانه ایفا کند؛ زیرا جوانی که در مراسم اعتکاف، طعم شیرین ایمان و انس با خداوند را می‌چشد، لذت‌های مادی و شهوانی در دیدگانش، حقیر و بی‌ارزش می‌شود و به آسانی در گرداب فساد و باورهای ضد دینی گرفتار نمی‌شود. از طرفی، چنین مراسمی خودپیامی عملی و درسی عبرت‌آموز برای مردم است. حضور جمعی از مؤمنان در مسجد برای عبادت، در حقیقت نوعی دعوت به خداپرستی و دین‌مداری است و آثار سازنده‌ای در جامعه خواهد داشت.

شرکت جوانان در اعتکاف، این پیام را به جهانیان می‌دهد که اسلام چنان در وجودشان ریشه دوانده که به راحتی نمی‌شود آنان را از اسلام و انقلاب جدا کرد.

اعتکاف در آئینه ادبیات

با توجه به اینکه اعتکاف تنها یک عمل عبادی معمولی نیست؛ از آنجایی که یک مرحله از مراحل سیر و سلوک عرفانی است؛ جایگاه ویژه‌ای در شعر عرفانی دارد. هر چند شعرا از واژه اعتکاف، معتکف و عاکف کمتر استفاده کرده و به جای آن واژه «خلوت» را برگزیده‌اند، که در این باره به غزلی از «احمد درویش گفتار» که منطبق با این مطلب است می‌پردازیم.

خلعت اعتکاف

به تن نما، برادرم، خلعت اعتکاف را	رسان به کام خویشتن، لذت اعتکاف را
سه پنج روز زندگی، به راه و رسم بندگی	به پا نما، برادرم، همت اعتکاف را
اگر که مفت می‌خرند؛ در این زمانه عمر را	بیا بخر برای خود، عزت اعتکاف را
اگر ضعیف گشته‌ای به زیر بار زندگی	رسان به جان خویشتن، قدرت اعتکاف را
زدود و داد در گذر، بحال خود، نما نظر	گزین در این میانه توخلوت اعتکاف را
تشرّف است بی‌گمان، اجزای است در میان	اگر دهند دست من قسمت اعتکاف را

احمد درویش گفتار

خاطرات اعتکاف

اعتکاف موجب رفع بسیاری از گرفتاری‌ها و مشکلات اعم از اقتصادی، فرهنگی و... می‌باشد که در این باره به خاطراتی از مقدس اردبیلی (رحمه الله علیه) و دکتر امرالله احمدی می‌پردازیم.

در سال‌های گرانی مواد غذایی، مرحوم مقدس اردبیلی هر چه خوراکی در منزل داشت را بین نیازمندان تقسیم می‌کرد و برای خود نیز سهمی مثل آنها برمی‌داشت. در یکی از سال‌ها که چنین کرد، همسرش به او تندی نمود و گفت: در مثل چنین سالی اولاد خود را فقیر می‌گذاری. آن مرحوم چیزی نفرمود و برخاست و برای اعتکاف به مسجد کوفه رفت و معتکف شد. روز دوم اعتکاف او بود که شخصی مقداری گندم اعلا و مقداری آرد نرم به خانه آن مرحوم آورد و گفت: صاحب منزل اینها را برایتان فرستاده و خودش در مسجد کوفه معتکف است. پس از پایان اعتکاف که مقدس اردبیلی به خانه آمد، همسرش به او گفت: آذوقه‌ای که به وسیله آن عرب فرستاده بودید، بسیار عالی و درجه یک بود. مرحوم مقدس اردبیلی که چیزی نفرمستاده بود، فهمید که این عنایت از سوی خداوند بوده است و حمد و ثنای الهی را به جا آورد. (ره توشه سالکان، ج ۱، ص ۸۶-۸۷)

اعتکاف در غربت

در ماه مبارک رجب در مطب مشغول ویزیت بیماران بودم که شخصی از درب مطب وارد شد و پیشنهاد شرکت در اعتکاف را داد. این شخص قبلاً از بیماران من بود. بعد از اظهار دعوت، آدرس محل اعتکاف را که مسجدی در شهر شارجه در امارات متحده عربی بود، داده و زمان شروع آن را یادآوری کرد... به جمع معتکفین پیوستم. افراد حاضر از نظر نژادی سفید، سیاه و دورگه بودند. سیاهان از آفریقا، افرادی با رنگ پوست قهوه‌ای از کشورهای هند، پاکستان، بنگلادش و جنوب ایران و سفیدپوستان از سایر کشورهای جهان و از جمله ایران بودند. از نظر مذهبی، اکثر مذاهب اسلامی شامل تشیع و تسنن در جمع شرکت داشتند. کسی به مذهب دیگری کاری نداشت. نگاه‌ها به سوی وحدانیت خدا متمرکز بود. برای هر کاری برنامه ریزی شده بود، از جمله غذای افراد معتکف. البته افراد معتکف خود هزینه غذا را می‌پرداختند و آن را درست می‌کردند. برای تغذیه افراد معتکف، هر کس نسبت به دیگری سبقت می‌گرفت. گویی تغذیه معتکفین برای افراد داخل مسجد نوعی عبادت بود... موضوع قابل توجه دیگر اینکه اثری از دخالت

حکومت و حاکمان محل و کشور در آنجا مشاهده نمی‌شد... برای به جا آوردن اذان و نماز جمع با همدیگر قرار گذاشتند که هر مذهبی بنام تشیع و تسنن اذان خود را جدا ادا کند و در مورد بعضی حرکات در حین ادای نماز که با همدیگر اختلاف داشتند قرار گذاشتند که سنت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را به هر شکل که بوده، انجام دهند... پایان اعتکاف در مسجد، پایان کلی اعتکاف نبود. مطابق قرار قبلی، پس از اذان مغرب معتکفین از مسجد واقع در شارجه... به سمت مسجدی در دبی که عده ای دیگر در آن حال اعتکاف بودند، حرکت کردند... وقتی دو جمعیت به همدیگر رسیدند با چهره ای خندان و گریان همدیگر را در آغوش کشیدند، البته آرام آرام صحنه گریه در افرادی که به آنها می‌پیوستند، بیشتر ظاهر می‌شد... پذیرایی ساده و محبت آمیزی در مسجد انجام گرفت... افراد به دسته‌های چند نفره تقسیم شدند و برای هر دسته یک مسوول مشخص شد. به هر گروه آدرسی دادند... زنگ اولین خانه را زدیم... بعد از نشستی مختصر، من به عنوان مسوول گروه، به عربی سوال کردم که چطور هستید؟ بقیه اعضای خانواده کجا هستند؟ احوالشان چطور است؟ آیا مشکلی هم دارند؟ منظورم از مشکل هم مشکلات مادی بود هم اخلاقی و... جالب بود که ما به عنوان معتکف، مهمان خانه‌ها می‌شدیم اما پس از خداحافظی، اعضای خانه در پی ما حرکت می‌کردند و وقتی به خانه دیگری می‌رفتیم، آنها پشت درب می‌ایستادند و منتظر می‌ماندند تا ما از منزل بیرون بیاییم... گویی اعتکاف منحصر به دو مسجد در دو شهر نبود. روح اعتکاف به همه افراد در آن محله‌ها تسری و حاکمیت پیدا کرده بود... (خاطره دکتر امرالله احمدی به نقل از کتاب اعتکاف از محمد علی جلالی طلب)

نتیجه گیری

اعتکاف پرورش جسم و جان است انسان آمیزه‌ای از این دو و نیازمند پرورش در ابعاد وجودی خود است. انسان به دنبال سعادت و کمال است روح انسان نیازمند نیایش است، مناجاتی شیرین و زیبا، هم کلامی موجودی ضعیف با منشأ قدرت‌ها، از آغاز خلقت تا صحنه رستاخیز، راز و نیاز زیباترین هنر آدمی است. اعتکاف مرحله‌ای از سیر و سلوک الهی است که انسان‌ها توسط آن می‌توانند به خدای خود نزدیکتر شوند و او را بیش‌تر دریابند در زیبایی اعتکاف همین بس که بنده خدای خود را می‌یابد و بیش‌تر در جست و جوی آن می‌رود این خود، کار زیبای یک بنده حقیقی است آنان که خدا را با چشم دل نظاره‌گر و جمال دل آرای او را در تمامی اجرای عالم و آدم جست و جو می‌کنند خلوت دلپذیر سحر و ندای

ملکوتی اعتکاف، «رجیون» را به قرب پروردگار خویش رسانده و مشکلات فردی و اجتماعی را در سایه
دعا و نیایش حل می کند.

منابع و مأخذ

۱. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، دار احیاء التراث العربی، بیروت، ۱۴۰۳ ه. ق
۲. فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین، نشر هجرت، قم، ۱۴۰۹ ه. ق
۳. نجفی، محمد حسن، جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام، دار احیاء التراث العربی، بیروت، ۱۴۰۴ ه. ق
۴. علی جواد، المفصل فی تاریخ العرب قبل الاسلام، دار العلم، بیروت
۵. شریف الرضی، محمد بن حسین، مترجم محمد دشتی، نشر مشهور، قم، ۱۳۷۹ ه. ش
۶. متقی هندی، علاء الدین، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، موسسه الرساله، ۱۴۰۱ ه. ق
۷. بیهقی، احمد بن الحسین، السنن الكبرى، دار الکتب العلمیه، بیروت ۱۴۲۴ ه. ق
۸. ابن بابویه، محمد بن علی، امالی، نشر کتابچی، تهران، ۱۳۷۶ ه. ش
۹. سیوطی، عبد الرحمن بن ابی بکر، الدر المنثور فی التفسیر بالمأثور، مکتبه آیه الله العظمی المرعشی النجفی، قم، ۱۴۰۴ ه. ق
۱۰. مفید، محمد بن محمد، الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، نشر کنگره شیخ مفید، قم، ۱۴۱۳ ه. ق
۱۱. دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه ای
۱۲. پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری. (Khamenei.ir)
۱۳. جوادی آملی، عبدالله، حکمت عبادات، انتشارات اسراء، قم، ۱۳۹۱ ه. ش
۱۴. پایگاه اطلاع رسانی حوزه - گنجینه معارف - اعتکاف از دیدگاه بزرگان
۱۵. خمینی، سید روح الله موسوی، تحریر الوسیله، موسسه دار العلم، چاپ اول.
۱۶. طوسی، محمد بن الحسن، الاستبصار فیما اختلف من الاخبار، دار الکتب الاسلامیه، تهران ۱۳۹۰ ه. ق
۱۷. جمعی از نویسندگان، توضیح المسائل مراجع، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین، قم، ۱۳۸۱ ه. ش
۱۸. مکارم شیرازی، ناصر، تعلیقات علی العروه الوثقی، انتشارات مدرسه الامام الامیر المومنین، قم
۱۹. فومنی، محمد تقی بهجت، وسیله النجاه، انتشارات شفق، قم، ۱۴۲۳ ه. ق
۲۰. حکیم، سید محسن طباطبایی، منهاج الصالحین، دار التعارف للمطبوعات، بیروت، ۱۴۱۰ ه. ق
۲۱. گلپایگانی، سید محمد رضا، هدایه العباد، دار القرآن الکریم، قم، ۱۴۱۳ ه. ق
۲۲. نوری و مکارم، تعلیقات علی العروه، ج ۲، احکام الاعتکاف مساله ۳-
۲۳. وسیله النجاه، ج ۱، مساله ۱۱۹۳ و تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، مساله ۱۰۶۹ و بهجت توضیح المسائل، متفرقه، مساله ۱۸
۲۴. صافی، عروه العباد، ج ۱، شروط الاعتکاف، مساله ۱۴۰۲، السادس و توضیح المسائل، مساله ۲۴۲۱ و
۲۵. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم، دار الکتب الاسلامی، قم، ۱۴۱۰ ه. ق
۲۶. قمی، شیخ عباس، ره توشه سالکان، انتشارات جمکران
۲۷. جلالی طلب، محمد علی، اعتکاف، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود، قم، ۱۳۹۲ ه. ش